

מאמרי הגות וצפונות כפרד"ס התורה בעמק הפרשה

פרשת משפטים

מאת
משה בכמזרי"ר עזרא בצרי

שנת התשפ"ג

חסד הגלגול

"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמַע לְפָנֶיהֶם"¹.

אצל המקובלים היתה ציפיה לירידת שלג בחורף, כדי לקיים את הסיגוף הנקרא 'גלגולי שלג'. אולם נעסוק כאן בגלגול מסוג אחר - בגלגולי נשמות.

בתרגום אונקלוס על הפסוק תרגם: "ואלין דיניא די תסדר קדמיהון". וכן בתרגום יונתן: "ואלין הינון סדרי דיניא די תסדר קדמיהון".

ממה שהתרגום מתרגם 'תשים' – תסדר' בשונה ממקומות אחרים שתרגם 'תשוי'², מדייק הזוהר שמדובר כאן על סדרי הדין שנעשה לנשמת האדם לאחר פטירתו.

מאחר שהפרשה שלנו עוסקת בדינים, הזוהר³ דורש את ארבע אבות נזיקין על הנזקים שהאדם גורם במעשיו בעולם הזה, והתיקונים להם, הנרמזים בפרשת ארבעת השומרים. המספר ארבע כאותיות השם אדנ"י מורים על דינ"א, והמספר ארבע מורה על פירוד, ומכאן העיסוק בענייני דין ומשפט.

בזוהר על הפרשה יש חלק הנקרא בשם 'סבא דמשפטים' שלומדים אותו בדרך כלל באזכרות, והוא עוסק במשפטי ותורת הגלגול.

על חלק זה כתב מור זקנינו ועטרת ראשנו, המקובל האלוקי, חכם רבי יהודה פתיא⁴, זיע"א, את פירושו הבהיר - 'מתוק לנפש'.

לא נכנס כאן לתורת הסוד, אלא כמציץ מן החרכים, ללמוד מכך לגבינו דברים השווים לכל נפש. ונביא כאן ליקוט דברים על גלגולים בדצח"ס⁵.

הנה מחסדי ה' יתברך ומאהבתו את עמו חבל נחלתו, ישראל סגולתו, להורות להם דרך תשובה לשוב אליו תמיד לבל ידח ממנו נדח, ולתת להם ריוח והצלה לבל יכשלו בעונם, ולבל ילכדו בפח חטאתם, לפעול פעמים שלש עם גבר, וכאב את בן ירצה, ברצוא ושוב, שוב ושוב, עדי יתקן לבו ורוחו ישוב עמו, וירפא לכל חטאתם ויסלח לכל עונם.

והגם שאדם לא הספיק בחיי חיותו לתקן כל אשר פגם והרבה פשע ורשע לבלי חוק, נתן לו הבורא מהלכים לשים לדרך פעמיו, פעמים הרבה זיכה להם.

בעשרת הדברות נאמר:⁵ "פְּקֹד עֲוֹן אָבֹת עַל בְּנֵים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רְבָעִים לְשָׁנָאִי. וְעֹשֶׂה חֶסֶד לְאֱלֹפִים לְאֶהְבִּי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתַי".

פְּקֹד - מלשון מחסר, מחסר להם עֲוֹן אָבֹת – מי שבא בגלגול פעם ראשונה הנקרא אב – עַל בְּנֵים - על גלגול שני שהוא בבחינת בן לגלגול הראשון, האב.

¹ שמות כא, א.

² בראשית ו, טז, ומד, ב. ובדברים כב, ח. או תרגם 'תמני' כשמדובר במינוי מלך.

³ פרשת משפטים קיח, א.

⁴ השם משפחה 'פתיא' בא"ת ב"ש: – ואמת.

⁵ שמות כ ה-ו.

על שְׁלֵשִׁים וְעַל רִבְעִים – לְשִׁנְאֵי, לרשעים מביא עד ארבע פעמים ולא יותר, כי מעוותים דרכם ומקלקלים אורחותם, אבל לצדיקים המתקנים את מעשיהם, וְעֹשֶׂה חֶסֶד - חס"ד בגימטריה גלגול, לְאֲלָפִים – אפילו לאלפים, לְאֲהָבֵי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתָי.

גם צדיקים מתגלגלים

ולכן רשעים גמורים אינם מתגלגלים רק סובלים עונשים בגיהנום, אך הצדיקים אינם יורדים לגיהנום אלא נתקנים על ידי גלגול.

לפעמים אף שהצדיק כמה שנים בגן עדן, כשרוצים להעלותו מדרגה יותר ואיזה חטא שעשה מונע, אז מוכרח לצאת מגן עדן, ולהתגלגל לתקן אותו הפגם, כדי שיוכל לעלות מדרגה יותר ואיזה פגם מונע אותה המדרגה הגדולה.⁶

וביאר ה'חסד לאברהם',⁷ חטא אדם הראשון ותיקונו, שכנגד ג' בחינות שהיו בחטא אדם הראשון, יש ג' גלגולים שבאו, דור המבול, דור הפלגה, ואנשי סדום.

כנגד הגזל - נחתם גזר דין של דור המבול על הגזל.

כנגד הכפירה בעיקר - היו דור הפלגה עובדי עבודה זרה.

כנגד הדינים - אנשי סדום כופרים בדינים, והעמידו דינים רעים.

כשעמדו ישראל על הר סיני פסקה זוהמתן, ולכן תחילה צריך לתקן ג' פעמים אלו.

כנגד דור המבול מענין הגזל נאמרה פרשת משפטים, והתחיל בדין עבד עברי שנמכר על גניבתו וגזילתו, ובזה נמחל להם העון ופסקה זוהמתן. וזהו הטעם שנשנית התורה ג' פעמים, במרה, ופרשת יתרו, ומשפטים.

כנגד דור הפלגה שכפרו בעיקר, נצטוו בתחילה על שבת ודינין במרה, כי המודה בשבת, כמודה בכל התורה כולה וכן להפך, וכן המודה בעבודה זרה, ככופר בתורה כולה וכן להפך, ולכן ניתנה להם תחלה השבת והדינין שלה, לכפר עליהם עון עבודה זרה, כמו שאמרו רז"ל:⁸ 'כל המקיים שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש - מוחלין לו'.

וכנגד דור אנשי סדום שכפרו בדינים, ניתנה פרשת הדינים:⁹ 'ואתה תחזה' קודם מתן תורה, ובזה נמחל להם העון של סדום.

וכתב גאון עוזינו, רבינו יוסף חיים זיע"א,¹⁰ שגלגול גימטריה חס"ד, ולא רק רשעים באים בגלגול, אלא גם לחסידי עליון שנהרגו על ידי רשעי ישראל.

ומביא שם מעשה שפעם אחת נזרקה אבן לכוון המלך, וחייט עני זקן הלך כדי להציל את הקהילה, ואמר שהוא זרק את האבן, ודקרוהו, כי היה גלגול זכריה הנביא שבגינו נגרם הרג רב.

סיבות לגלגול:

א. מי שעבר איזו עבירה ובא לתקן. והוא קרוב לחטא.

⁶ מדרש תלפיות משם ספר הכוונות. ועיין בספר הנפלא 'אוצר הגלגולים' לבן דודי היקר הרה"ג יצחק בצרי שליט"א על גלגולי אישים מתקופת המקרא ואילך.

⁷ מעין ד נהר נד.

⁸ שבת קיח, ב.

⁹ שמות יח, כא.

¹⁰ ב'נחמת ציון' על איכה ה, א 'זכר ה' מה היה לנו'.

ב. לתקן מצוה שחסרה ממנו. והוא רחוק מלחטוא.

ג. לצורך אחרים להדריכם ולתקנם. וודאי שלא יחטא.¹¹

ד. לקחת את בת זוגו כי לא זכה לה בראשונה.

ה. אפנים אחרים מחמת בת זוגו.

הנשמה הראשונה עצמה אינה מתגלגלת, אלא שהנשמות מחולקות לשרשים לאין קץ, ובשורש אחד מהם יש כמה ניצוצות נשמות לאין קץ, ובכל גלגול וגלגול נתקנים קצת ניצוצות מהם, ואותם שלא נתקנו חוזרים, ואותם שנתקנו אינם מתגלגלים עוד, אלא עולים ועומדים במדרגה הראויה להם.¹²

ומבואר בכתבי האריז"ל,¹³ כי כמעט אין אדם בארץ אשר ימלט מגלגולים אלו, והוא מתאר את עונש נשמות הרשעים וגלגוליהם. ומוסיף:

"אין לך שום אחד מאלו המתגלגלים כנזכר, או שום נשמה שנענשת בבית דין של מעלה, שאין לפניו כרוז אחד שמכריז ענשו ועונו תמיד, בכל הזמן שהוא מתגלגל שם, או שנענש שם כנזכר, ואינו זז מאצלו.

גם יש עמו שוטר אחד שמעניש אותו באותו עונש הראוי לו, או שמגלגל באותו גלגול הראוי לו, כגון, מי שנתגלגל במים, הנה השוטר הוא עומד עליו תמיד להפילו במים בכל רגע, עד זמן הקצוב לו. גם רוב המתגלגלים או הנענשים כנזכר, יש לפנייהם בית דין שדנין אותו בעת גלגולו או ענשו, ומשנים את ענשו מעת לעת, מעונש אל עונש אחר, כפי הדין והמשפט הראוי לו".

אחר רשימת גלגולים ממהר"א הלוי כתוב שם: וכל זה אם לא עשה תשובה.¹⁴

על הפסוק:¹⁵ 'והיה עקב תשמעון' – ביאר חכם רבי שמעון אגסי זלה"ה ב'אמרי שמעון', על דרך שאמר הכתוב:¹⁶ 'כי לא ידח ממנו נדח', שהקדוש ברוך הוא מביא את האדם בגלגול כמה וכמה פעמים עד שיטהרנו וילבננו, אם כן סוף סוף ביד חזקה צריך שיתלבן מעונותיו.

¹¹ שער הגלגולים הקדמה ח'.

¹² שם הקדמה יד. וכתב עוד בהקדמה כא: "כל מי שחטא, אם יעשה תשובה אז אימא עילאה הנקראת 'תשובה' יש בידה לתקן פגם האדם, ובזה יספיק, אבל אם לא עשה תשובה, אז צריך שיתגלגל בגלגול לתקן עונו, וזה על ידי 'אבא', כי הוא הנקרא 'מחשבה' כנודע, ועליו נאמר (שמואל ב יד, יד): "וְיָחֵשֶׁב מִחְשָׁבוֹת לְבַלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ נֶדְח". והוא המחזירו בגלגול לתקנו".

¹³ שער הגלגולים הקדמה כב.

¹⁴ ועיין 'אמרי שמעון' (עמוד רג) על אנשים מזמן בית ראשון שהתגלגלו עד ימינו. ובספר 'בני אהרן' חקר מהרש"א - ח"ר שמעון אגסי זצ"ל, בארוכה, אם כשחזר בתשובה אינו צריך עוד שום כפרה אם יחזור בגלגול.

ועיין מה שכתב בזה מר זקני חכם רבי יהודה פתיא, זכותו תגן עלינו אמן, בקונטרס הנקרא 'מגילת סתרים' (נדפס ב'תורת הגלגול' הוצאת חברת אהבת שלום חלק ב), ומה שהעירו על זה כנראה לפני שראה זאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א בסוף הספר 'זהב שבא' בהערה אחרונה ב'זר זהב'.

כתב ילקוט הראובני: ראה אברהם אבינו בברית בין הבתרים גלות בגוף ונפש, ומצא כי אין תיקונם זולת הקרבנות בסוד הגלגול שראה בשלש בהמות משולשות, שכתוב 'משולשת' וכו'. רצונו לומר, שרמז פה גלות גלגול נשמה, שנשמת הרשעים גולה ג' פעמים, וברביעי מטהרה בנהר דינור, והגלגול הזה באחד מג' מקומות, עגלה משולשת, ועז משולשת ואיל משולש, לכך אמר בכל אחד משולש, ואחר שנתגלגלה ונקי ונטהר בנהר דינור מזה להיות באלה מן המלאכים רמזה להיות בדילה מן המלאכים, ורמז לתור וגוול הרומז למלאכים, על כן אמר 'על ארבעה לא אשיבנו' - שלא יחזור לגלגול. (ועיין בפרשת ויקרא מה שמאריך בזה).

¹⁵ דברים ז, יב.

¹⁶ שמואל ב יד, יד.

ואם כן כל מה שהוא מוסיף לחטוא, הוא מוסיף עליו טורח לחזור בגלגול יותר ויותר ולסבול צער המיתה וכיוצא, וכמו שאמרו במדרש: ¹⁷ 'ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט', ¹⁸ משל לעבד שברח מאדוניו ועובר את הנהר לברוח, אמרו לו הרודפים אחריו, הנה כל מה שאתה מוסיף לעבור אמה אחת יותר, אתה מוסיף טורח בחזרה, כי לעזבך אי אפשר, ואם כן טוב לך לעמוד. כן הדבר הזה.

וזהו אמרו: ¹⁹ 'והיה עקב תשמעון' - רצונו לומר, כיון שסוף סוף תשמעו בעל כורחכם את המשפטים האלה, אם כן יותר טוב ש'ושמרתם ועשיתם אותם', מעצמיכם מעכשיו, כדי שלא ירבה הטורח עליכם. וזהו שאמר הכתוב: ²⁰ 'כי תשב ללחום את מושל בין תבין אשר לפניך'. ²¹

אם מתגלגלים בחיות או רק בבהמות

כתב הקונטרס 'יגל יעקב': ²² מוכח מדברי המקובלים, שאדם מתגלגל דוקא בבהמה ולא בחיה, ולכן לא צינתה התורה קרבן מחיה.

אמר המגיה [במדרש תלפיות]: קשה מזה למעשה שאירע בימי האר"י זלה"ה, ברוח אדם שנכנס באשה והלך אצלו הרב רבי חיים ויטאל, וסיפר לו הרוח שתחלה נכנס באילה אחת שהיא חיה, ונשתתתה והיתה דולקת בהרים עד שמתה, ומשם יצא ונכנס באשה זאת. ויש לומר אולי שיקר הרוח בסיפורו, להפליא בצערו כדי שיתפללו עליו, כי הרוחות עורמנין ותחבלנין הם כנודע מכתבי האר"י זלה"ה.

ובהמשך שם, ²³ הביא את דברי הרמ"ק ב'אור יקר' שכותב: "ועינינו ראו ולא זר, נואף אחד שמת ונתלבש בכלב והמית את הנואפת... והמתגלגלת בבהמה היא רחוקה יותר ותרגיש בצערה... ויהיה לבהמה ההיא או לחיה או הכלב תוספת ידיעה...".

ומכאן מוכח שיש המתגלגלים גם לחיה.

אולם הדברים יתיישבו עם הכלל שכתב בהמשך, ²⁴ ששם פירט שהעובר על גלוי עריות - מתגלגל בגמל, ועל עבודה זרה - בשפן, שפנה לאלהים אחרים, ועל שפיכות דמים מתגלגל בחזיר, ואם הוא שר או נשיא - יתגלגל בכלב.

וכתב שדוקא על אחת משלוש העבירות החמורות יתגלגל בבהמה טמאה, ובפעם השנית בטהורה, אבל בשאר כל העבירות אין שום בר ישראל מתגלגל בבהמה טמאה, אלא בבהמה טהורה. ואם

¹⁷ קהלת רבה יא, ח.

¹⁸ קהלת יא, ט.

¹⁹ דברים ז, יב.

²⁰ משלי כג, א.

²¹ ועיין כל מה שכתב ב'אמרי שמעון' בעמוד פו וצז, וכל המעשה עם הבעל שם טוב מעמוד קב ועמודים קז-קט. ועיין מה שכתב האברבנאל בהרחבה על מצות יבום, שביאר על יסוד דברי הרמב"ן שפירש הענין על פי הגלגול. ועיין בדברי רבי יהודה ממודינא, שתקף את האברבנאל שנטה אחר אמונת הגלגול וכו'.

ובענין חכמת הפרצוף כתוב בשער רוח הקדש דרוש א' כי באדם חקוקות כ"ב אותיות והן נגלות במצח ולפעמים מצטרפים האותיות כפי סדר גלגולי האדם ומספרם על ידי גלגול אותיות של רל"א שערים. ומי שהוא מצד הזכר נרשמים אותיות נפשו ורוחו ונשמטו בסדר אבג"ד, ומי שהוא מצד הנקבה נרשמים אותיותיו למפרע בסדר תשר"ק. ומי שהוא זכר אלא שהוא מגולגל מן נקבה, יראו בפניו אותיות הפוכות.

²² לקוטים שונים ומראי מקומות בענין גלגולי נשמות, לרבי יעקב יחזקיה פיש, הנדפס בסוף 'תורת הגלגול' חלק ב הוצאת 'אהבת שלום' ירושלים תשנ"ז אות ח', משם המדרש תלפיות בשם ציוני פרשת ויקרא.

²³ באותיות י יא.

²⁴ באות מח.

כך שניהם אמת, שלעולם אין מתגלגל בחיה טמאה, אלא אם כן עבר על אחת משלוש עבירות החמורות.

ואולם בבהמה מצינו שמתגלגל אף בבהמה טמאה שאינה עולה לקרבן, ששם²⁵ כתב משם אביו, שמי שנכשל בעניין יין נסך, על כרחו יהיה מגולגל בחמור, כי תרגום 'יין' הוא 'חמר'.

ועיין ב'מדרש תלפיות'²⁶ שיש שמתגלגל בשאר בהמה טמאה או בכלב, וזה קשה לגולו מאד מאד, עד שכמעט אין לו תקנה. ויש מתגלגל בכותי ויש וכו'.

וכתב עוד משם 'עמק המלך', שהאר"י נתן סימן לתלמידיו, לידע הנפשות שהיו קודם זה בגלגול בהמה או חיה ועוף טמא, כשיראו בני אדם שהם עזי פנים וכו'.

הדרגות בגלגול

באמצעות מעשה האדם ירד במדרגותיו מבחינת אדם לבחינת דגים ולבחינת עופות ולבחינת בהמה ולבחינת שרצים, כפי ערך החטא יושפל אדם מבחינת מעלתו עד אשר ירד מטה מטה רחמנא לצלן.

בפסוק 'ורדו בדגת הים' הקדים הכתוב לומר ירידת נפש אדם למדריגת הדגים, כי ירידה המיועדת לנפשות הרמות כי יחטאו היא שתרד נפשם להתגלגל בדגים, ולזה יחס הכתוב להם במקומם אסיפה, כי אין להם להצטער בצער שחיטת חרב, אלא אסיפתם מתרת אותם.²⁷

ואחר כך אמר ירידה הפחותה ממנה והוא גלגול הנפש בעוף, וזה יצטער צער יתר על הדגים, וצוה ה' ברוך הוא בו חצי שחיטה כאותה ששנינו רוב אחד בעוף.

ואחר כך אמר ירידה בבהמה שהיא בחינה גרועה יותר וצערן מרובה כאותה ששנינו רוב שנים בבהמה.

ואחר כך אמר ירידה שהיא בדומם וצומח והוא אומרו 'ובכל... הארץ', תיבת 'הארץ' תגיד על הדומם, ותיבת 'ובכל' רמוז בה הצומח.

וכל אלו הם ירידות הנפשות אשר ישנם בתקות התיקון לשוב לקדמותם, כי מהדומם יעלה לצומח ומהצומח יכנס בבעל חי בלתי מדבר, ומבעל חי בלתי מדבר יעלה לבעל חי מדבר. וישנו עוד בירידה פחותה והוא כליון שאין אחריו תקוה, והיא ירידה לבחינת שקצים ורמשים, זה אבדה תקותו והם בחינות הרשעים הממירין דתם פושעי ישראל אשר הפליאו עשות.²⁸

²⁵ באות נד.

²⁶ ענף גלגולים בענין הגלגול והקרבן.

²⁷ חולין כז, ב.

²⁸ 'אור החיים' על בראשית א, כו. וכתב ה'חסד לאברהם' מעין ד - נהר ה ביאור כל הענין, ותורף דבריו: ד' מורכבים נבראו בעולם, דומם, צומח, חי ומדבר, מפני שנברא העולם מכח ד' אותיות השם הוי"ה, ונודע שסוד ד' אותיות הוי"ה הם ד' הנהגות:

א – **דומם**, ה' אחרונה היושבת ודוממת, ועליה נאמר: 'נאלמתי דומיה החשיתי מטוב', והיא סוד אלמות, ו'כרחל לפני גוזזיה נאלמה', והיא האבן והארץ.

ב – **צומח**, מכח ו' שבשם, עץ וכל מיני צמחים יתלוו אליו, שהם חיים וצומחים מכח השפעתו, ולכן בשלישי שהוא התפארת את ו' נבראו מיני צמחים, צמח צדיק.

ג – **חי**, ה' הראשונה מן השם מצד הבינה, סוד 'אם כל חי', סוד הבהמה והחיה וכל הדומה כעוף, וכל אשר ירמשו וישרצו המים, שסוד החיים מתפשטים בהם מצד ארץ החיים הזאת, ומצד אלהים חיים.

ד – **מדבר**, י' מן השם, האדם הנברא מצד החכמה הנקראת אד"ם מ"ה חכמ"ה, שהמאורות ממנה והדיבור בה, כי שם יסוד הדיבור מהחיי"ך מ"ה, והיא מקור ל"ב שכליים, ל"ב נתיבות ממנה, ומשם השכל לאדם."

והאבות תיקנו הדצח"מ, אברהם – דומם, בחפירת הבארות, יצחק – צומח, בארות המים שבבחינת צומח כי נעים ונדיים, יעקב – חי, שהיה רועה צאן לבן שבהם היו ניצוצות נשמות ישראל, משה – מדבר, שהעלה את ישראל לדרגת מדבר.²⁹

סגולות שלא לבוא בגלגול

נפש שפלה

אם יתנהג בשפלות כבהמה, הוא כאלו נתגלגל כבר כבהמה, אולי יחשב לו לגלגול.³⁰

ענוה

מי שהוא ענוה - אינו מתגלגל וינוח.³¹ ופירש 'איזהו בן עולם הבא', שינוח שם ולא יצטרך להתגלגל - הענותו, שבעבור ענותותו שם ינוח.

אמירת פסוק 'לב טהור'

לומר הפסוק:³² 'לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי'. שפירש מהר"ם אלשיך, שדוד התפלל שרוח נכון תתחדש בקרבו, ולא על ידי גלגול נשמתו באחר.³³

השבת אבדה

המחזיר אבדה - ניצול מגלגול ועיבור.³⁴

תפילה על חוטאים

אם יש לאדם עוונות מגלגול ראשון או שני, כאשר מתפלל על החוטאים, אז נתקן גם עוונות שלו.³⁵

לימוד כל חלקי התורה

לא לחסר מכל חלקי התורה.³⁶

כשיש לאדם תשוקה ללימוד מסויים, זהו משום שבגלגול הקודם היה חסר לו לימוד זה.³⁷

תשובה, תפילה וקבלת יסורים

תשובה ותפילה וקבלת היסורין עליו, מועילין שלא יצטרך לבוא בגלגול.³⁸

²⁹ אור תורה מג'ארי, פרשת תולדות בפסוק 'ויזרע יצחק', בשם ספר 'זר זהב'. מובא בספר 'משנת הגלגולים לרה"ג בועז שלום שליט"א, עמוד 334 וראה בספר נפלא זה על כל נושא הגלגולים בהרחבה.

³⁰ ספר חרדים פרק סו. מובא ביגל יעקב כג.

³¹ כן כתב בפתח עינים סנהדרין פח, ב בשם הרב זרע ברך על ברכות כה, ג ד.

³² תהילים נא, יב.

³³ יגל יעקב נג, מקב הישר פרק מ'.

³⁴ פירוש מעשה אורג למשניות מכשירין ב, ח. מובא ביגל יעקב פ.

³⁵ יגל יעקב סו, מדגל מחנה אפרים בליקוטים.

³⁶ עיין יגל יעקב אות לה ולא.

³⁷ החיד"א בספרו חרדי בטן וארא אות ז' משם האריז"ל.

³⁸ יגל יעקב מד משם 'ראשית חכמה' לרבי אליהו די וידיאש, בשער התשובה פ"ג משם הזוהר פרשת משפטים קט, ב.

מחילה על גזל

אפילו אם יגזלו ממנו, ראוי שימחול כשאי אפשר להוציאו בדיינין, כדי שלא יתענש חבירו ויטריח לקדוש ברוך הוא לגלגל גלגולים, עד שיבוא הממון לידו.³⁹

הספד

אם לא נספד כהלכה - חוזר בגלגול.⁴⁰

דגים לכבוד שבת

האוכל דגים לכבוד שבת - אינו בא בגלגול.⁴¹

תרי"ג מצוות

קיום כל תרי"ג מצוות, במחשבה דיבור ומעשה, חוץ ממצוות התלויות במלך שהוא מוציא כל ישראל, כי הוא כללות כולם.⁴²

המצוה הראשונה והאחרונה בתורה - פריה ורביה וכתובת ספר תורה

ישתדל מאד בקיום המצוה הראשונה בתורה פריה ורביה בקדושה, והאחרונה היא כתיבת ספר תורה.⁴³

אריכות ימים

אם הגיע האדם לסוף ימיו וזכה לאריכות ימים, אינו חוזר בגלגול.⁴⁴

צדקה ענוה קרבן תפלה וידוי

מי שיש לו אלו ה' דברים שסימנם צעקת"ו שהם צדקה, ענוה, קרבן, תפילה וידוי, ינצל וימלט מן הגלגול.

מי שיש לו ה' דברים אלו, שסימנם צעקת"ו צדקה, ענוה, קרבן, תפילה, וידוי, ינצל וימלט מן הגלגול. ואלו היו לחמשה צדיקים: אברהם, משה, אליהו, חנה, אהרן.

צדקה - לאברהם, שכתוב: ⁴⁵ 'ויחשבה לו צדקה' - והוא היה כולו צדקה.

ענוה - למשה, שכתוב: ⁴⁶ 'והאיש משה עניו מאד'.

קרבן - לאליהו, שכתוב: ⁴⁷ 'עד מתי אתם פסחים' ⁴⁸ ?

תפילה - לחנה, שכתוב: ⁴⁹ 'ותתפלל חנה'.

³⁹ ראשית חכמה שער הענוה פ"ב. יגל יעקב מה.

⁴⁰ ספר נפש חיים למהרח"ף בשם הרב ע"מ. ומשמע שחשוב להקפיד שיוספד כהלכה ויתכן שיועיל שלא יצטרך לשוב עוד. יגל יעקב עא.

⁴¹ כף החיים פלאגי'. יגל יעקב עג.

⁴² יגל יעקב עה. וע"ש עוד באות עט.

⁴³ יגל יעקב עט ד"ה עוד קבלתי שישתדל.

⁴⁴ יגל יעקב פב מלקוטים מפרד"ס.

⁴⁵ בראשית טו, ו: 'וְהָאֵמֶן בְּה' וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה'.

⁴⁶ במדבר יב, ג.

⁴⁷ מלכים יח, כא.

⁴⁸ מלכים א יח, כא: 'וַיִּגַּשׁ אֱלֵיהֶוּ אֵל כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ עַד מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעָפִים'.

⁴⁹ שמואל א ב, א.

וידוי – לאהרון, שכתוב: ⁵⁰ 'והתודה עליו'.⁵¹

בקשה אחר לימוד שיר השירים או פרק שירה

ונזכה למקום שהנפשות הרוחות והנשמות נחצבו משם, וכאלו עשינו כל מה שמוטל עלינו להשיג בין בגלגול זה בין בגלגולים אחרים, ולהיות מן העולים והזוכים לעולם הבא עם שאר צדיקים וחסידים'.

פרק שירה מועיל אם נגזר עליו חס ושלום, להתגלגל בבהמות וחיות כמובא באחת מנוסחאות התפילה לפרק שירה:

'באתי לחלות ולהתחנן לפני מרכבותיך הממונים לצרף ולגלגל נשמות, אם חלילה נגזר עלי להתגלגל בעוונותי באיזו חיה טהורה, וכל שכן בחיה טמאה, באתי לחלות...'⁵²

אבן

ענין המתגלגל בדומם, נתבאר בענין נבל הכרמלי שכתוב בו: ⁵³ 'וַיָּמָת לְבוֹ בְּקַרְבוֹ וְהוּא הָיָה לְאַבְנִי'.

כי לבן התגלגל בבלעם, ואחר כך בנבל הכרמלי. ובלעם הרשע היה 'לקראת נחשים',⁵⁴ ואין כוחו אלא בפיו לקלל בני אדם, וכשנהרג בלעם נתגלגל באבן אחת שהיא בחינת דומם לכפר לחיבתו בפיו.

המדבר לשון הרע וכיוצא בו, מתגלגל באבן דומם, כמו שביארנו בענין נבל שכתוב בו: 'ויהי לאבן', כי תמורת הדיבור הוא דומם.⁵⁵

מים

מים נקראים צומח ולא דומם מפני שנעים ונדים.

על חטאים אלו מתגלגלים במים:

א. מי ששפך דמים בעולם הזה מתגלגל במים, וסימנך: ⁵⁶ 'על הארץ תשפכנו כמים', ונאמר: ⁵⁷ 'שופך דם האדם באדם דמו ישפך'. ועונשו שעומד בקילוח המים, ושם המים נקלחים עליו תמיד, ורוצה לקום ולעמוד, והמים מפילים אותו בכל רגע, ואין לו מנוחה כלל, ותמיד מתגלגל סביב במקום קילוח המים ההם. גם נרמז בפסוק: ⁵⁸ 'כִּי מוֹת נְמוֹת וְכַמִּים הַנְּגָרִים אֲרָצָה אֲשֶׁר לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִשָּׂא אֱלֹהִים נֶפֶשׁ וְחָשַׁב מַחְשְׁבוֹת לְבַלְתִּי יָדַח מִמֶּנּוּ נֶדַח'.

ב. כל מי שמיתתו בחנק ולא נענש בבית דין של מטה, מתגלגל במים ושם נחנק בכל רגע.

והבא על אשת איש אשר מיתתו בחנק, מתגלגל בריחיים.

⁵⁰ ויקרא טז, כא: 'וְסִמְנָן אֶהְיֶה אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשְּׂעִיר הַחַי וְהַתּוֹדָה עָלָיו'.

⁵¹ ילקוט ראובני, פרשת לך לך משם ספר התמונה. ועיין שם לקמן, פרשת וירא, שמאריך בזה עוד.

⁵² מאמר 'אז ישיר' ב'עץ ארז - שירת סופר' באופן ותועלת אמירתה. וראה עוד תפילה מספר 'דרך ישרה' לאומרה בכל יום, כדי שלא יחזור עוד בשום גלגול שבעולם. מובאת בספר 'מליץ טוב', לרבי דוד לניאדו, עמוד רכד.

⁵³ שמואל א כה, לו.

⁵⁴ במדבר כד, א.

⁵⁵ שער הגלגולים הקדמה כב.

⁵⁶ דברים יב, טז.

⁵⁷ בראשית ט, ו.

⁵⁸ שמואל ב יד, יד.

ג. המזלזל בנטילת ידיים מתגלגל במים. וזה סוד פסוק: ⁵⁹ 'אָזי עָבַר עַל נְפִשׁוֹ הַמַּיִם הַיְדוּדִיִּים. בְּרוּךְ ה' שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף לְשִׁנְיָהֶם'.

כי ראשי תיבות נתננו טרף לשיניהם – נטל. וזה סוד מה שאמרו ז"ל, ⁶⁰ האוכל בלא נטילת ידיים נעקר מן העולם, ונידון במים. וממילא גם רמז להיפך, ואמר 'בְּרוּךְ ה' שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף לְשִׁנְיָהֶם', ראשי תיבות – שנטל. שעל ידי שנטלנו ידינו, לא נתננו טרף לשיניהם של המים הזדונים הנזכרים למעלה. ולכן ברוך ה' שלא עשנו כמו הרשעים שאינם נוטלים ידיהם.

ד. מי שאינו מברך ברכת הנהנין ומזלזל בהם, גוזל אביו ואמו, חבר הוא לאיש משחית, וגם הוא מתגלגל במים.

ה. המתגלגל במים, שוטר עומד עליו תמיד להפילו במים בכל רגע, עד זמן הקצוב לו.

דומם וצומח

היום רוב הגלגולים הם עשבים וצמחים. ⁶¹

עיקר גלגולם של רשעים הם בדומם וצומח בחוץ לארץ. ⁶²

עונש הרוצח שמתגלגל בשיקטות המים, וזהו שאמרו: ⁶³ 'אף הוא ראה גולגולת אחת', שגולגולת, מרמז על גלגול. ⁶⁴

המגולגל במים ובמלח אינם נקראים, דומם רק צומח, והטעם הוא לפי שהמים הם חיים ונגרים ונובעים, ואינם דוממים כמו העפר. והמלח נעשה מן המים, ולכן נקרא גם הוא צומח.

וזהו, שאמרו חז"ל במסכת שבת, הנוטל מלח מן המחצב שלו חייב משום קוצר. וידוע הוא כי אין קצירה אלא בצומח. ⁶⁵

⁵⁹ תהילים ככד ה-ו.

⁶⁰ סוטה ד, ב. ושם אמרו 'המזלזל ופירש רש"י – שאוכל תמיד בלא נטילת ידיים.

⁶¹ עבודת הקודש על ברכת האילנות. יגל יעקב נ.

⁶² יגל יעקב סב משם יערות דבש דרוש א.

⁶³ אבות ב, ז. ופירש הרשב"ץ, אמר הלל לאותה גלגולת, רשע היית ומלסטם הבריות והיית הורגן ומציפן בנהר כדי שלא יתגלה הדבר, ובאותה מדה מדדו לך, וכמו שאמרו, אף על פי שבטלו כל המדות, מדה כנגד מדה לא בטלה, שנאמר 'בסאסאה בשלחה תריבנה'. וסוף מי שהציפוך, יצופון. כי לא היה להם להרגך, כי אין הדבר מסור אלא לבית דין, וההורגו בלא דין חייב מיתה, אלא שמגלגלין חובה על ידי חייב. ועיין עוד סוכה נג, א. ועיין בפירוש רבי דוד הנגיד נכד הרמב"ם על משנה זו.

⁶⁴ יגל יעקב עב.

⁶⁵ דף עג, ב: אמר רבא האי מאן דכניף מילחא ממלחתיא חייב משום מעמר, אביי אמר אין עימור אלא בגידולי קרקע. ולהלכה יש מחלוקת בראשונים, ונפסק בשלחן ערוך שאסור מדרבנן. ועיין בחזון עובדיה חלק ד עמוד צט. אמנם צריך עיון כי שם אמרו משום מעמר ולא משום קוצר. ולא נמצא מלאכת קוצר במלח רק בספרי המקובלים שאחריו, כמו חסד לאברהם. שוב ראיתי שכן הגיה מו"ז ח"ר יהודה פתייא בשער המצוות ובשער הגלגולים, מעמר במקום קוצר. וצ"ל לספר 'יד נאמן' דף מה, א דבור המתחיל שוב, שכבר תיקן כן בדברי האריז"ל.

זמני העלייה מדרגה לדרגה בחודשי השנה⁶⁶

מי שנתגלגל בדומם, וגזרו עליו זמן קצוב של כך וכך שנים, כאשר יגיע זמן עלייתו מן הדומם, להתגלגל במדרגת הצומח, אינו עולה רק בארבעה חדשים אמצעיים שבי"ב חדשי השנה, והם, אב, אלול, תשרי, חשוון. ואם זמן הקצוב להם לעלות, נשלם בארבעה חדשים אלו, עולה. ועם לאו, צריך להמתין עד שנה אחרת, בארבעה חדשים אמצעיים הנזכרים, אשר בה.

וזמן עלייתם מן הצומח אל החי, הוא בארבעה חדשים ראשונים, שהם, ניסן, אייר, סיון, תמוז.⁶⁷

וזמן עלייתם מן החי אל האדם, הוא בד' חדשים אחרונים, שהם, כסליו, טבת, שבט, אדר.

וסימן לדבר 'אכן צמח חציר'⁶⁸ אכ"ן – אב כסלו ניסן. צמ"ח – צומח מדבר חי. כל אות כנגד אות. אב כנגד צ' שהוא צומח, כסלו – כנגד מדבר, ניסן – חי. וסימן נוסף: אבצ"ן חכ"ם. אב – צומח, ניסן – חי, כסלו – מדבר.⁶⁹

לפעמים יעלה המגולגל שתי מדרגות יחד, כמו מי שנתגלגל בתחלה בדומם שהוא העפר, ותבא איזו בהמה ותאכל עשב, ובו מעורב מעט עפר, אשר בו היה מגולגל הנפש ההיא, ועתה נפש זו נתגלגלה בבהמה ההיא, ועלה ב' מדרגות יחד, שהוא מן הדומם אל הבעל חי. או באופן אחר, כי אם יהיה מגולגל בצומח, שהוא הירקות ופירות האילן, ויאכלם האדם, נמצא כי המגולגל ההוא עלה מן הצומח אל האדם, והם ב' מדרגות ביחד. ולפעמים יעלה המגולגל כל המדרגות בפעם אחת, שהוא מן הדומם לאדם, כגון, שאדם אכל מעט עפר שנתערב בתוך התבשיל, ובאותו עפר היה מגולגל אחד, נמצא שעלה מן הדומם לאדם.⁷⁰

אשה

ההולך במחשבות זנות מתגלגל באשה.⁷¹

לפעמים אם בן אדם קמצן בממונו או בתורתו מתגלגל בנקבה.⁷²

לפעמים אשה מתגלגלת.⁷³

כל התלמידי חכמים שבדור נשותיהם שולטות עליהם, לפי שהם מזמן דור המדבר שהם לא נתנו נזמיהם לעגל.⁷⁴

⁶⁶ מבואר בשער הגלגולים הקדמה כב דף כב, ב. ומובא גם ב'ליקוטים מפרדס' לגר"י שרים ערך גלגול אות יא. ⁶⁷ ראה שער הפסוקים פרשת כי תשא בסוד העגל שעשו בתמוז דוקא שהוא סוף זמן עליית הצומח לחי, וכל כוונתם של יונוס ויומברוס היתה להעלות נפש זקנם בעור אבי בלעם למדרגת החי.

⁶⁸ על פי (ישעיה מ, ו-ח): 'קול אמר קרא ואמר מה אקרא כל הפשר חציר וכל חסדו קציץ השדה. יבש חציר נבל ציץ פי רוח ה' נשכה בו אכן חציר העם. יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם'.

⁶⁹ מר זקנו חכם רבי יהודה פתיא זיע"א, בהגהותיו לשער הגלגולים כב, ב.

⁷⁰ שער הגלגולים שם, וראה מה שכתב גאון עוזנו הגאון רבינו יוסף חיים זיע"א ב'אורח חיים' על זמן ברכת האילנות המסוגל במיוחד בחודש ניסן. ושהחדשים אב ניסן כסלו הם הראשיים של עליית הדומם צומח והחי וראשי תיבות שלהם אנ"ך, והרמז לכך מהפסוק (עמוס ז, ז): 'הנה ה' נצב על חומת אנך ובידו אנך', שה' יתברך מסייע ועוזר בבירור ועליות של נשמות המגולגלים האלה שראשית בירורם בשלשה חדשים אלו. עיין שם עוד בהרחבה.

⁷¹ יגל יעקב סז. ראה שם בהרחבה.

⁷² יגל יעקב מ, משם ילקוט ראובני בשם מגיד.

⁷³ ראה שער הגלגולים הקדמה ט וכ. ויגל יעקב, אות עו, וב'ליקוטים מפרדס' ערך גלגול אותיות א ה וט.

⁷⁴ שער הגלגולים הקדמה כ דף כ, א ועיין עוד דף יט, ב. ועיין יותר באריכות בספר הליקוטים פרשת שמות על הפסוק 'וירא ה' כי סר לראות'.

הבא על הנידה יתגלגל בגויה.⁷⁵

הבא על הגויה יתגלגל בקדשה יהודית.⁷⁶

הבא על אשת איש אשר מיתתו בחנק, מתגלגל ברחיים שנותנים בהם החיטים וטוחנים על ידי המים המגלגלים הרחיים, ושם נידונים האיש והאשה ההיא, בסוד: ⁷⁷ 'תטחן לאתר אשתי'.⁷⁸

ונראה כי מתגלגלים ברחיים שהוא כדוגמת האיש והאשה, כמו שנרמז העניין של קשירת חתנים בתרגום יונתן על הפסוק: ⁷⁹ 'לא יחבול רחיים ורכב'.

עלה אילן

המאכיל נבלות לישראל, מתגלגל בעלה האילן והוא הצומח, ועונשו שהרוח מכה בעלה ההוא ומחזירתו לכאן ולכאן ואין לו מנוחה. וכשנשלם זמן הקצוב לו, נעקר העלה ההוא מן האילן ונובל ונופל לארץ, דוגמת מיתה ממש אצלו שנכרת ונעקר מן העולם, וזה סוד פסוק: ⁸⁰ 'והעלה נבלי' וסוד הפסוק: ⁸¹ 'כִּי תִהְיֶה פְּאֵלָה נִבְלָת עֲלֶיהָ'.

ולפעמים אחר שהעלה נובל, חוזר גם הוא להתגלגל בעלה אחר, ונובל כמה פעמים. על דרך האדם המתגלגל בעולם הזה כמה פעמים כפי העונש הראוי לו.

תענית הקנה

"כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יֵצֵא לְחֹפְשֵׁי חָנָם".

ידוע ומפורסם כי אדם שרוצה לצאת לחופשי מכבלי יצרו, ישנה סגולה מיוחדת לרבי נחוניא בן הקנה, שכתב ספר טעמי תרי"ג המצוות בדרך הקבלה, ובו מופיע סדר תשובה של שש שנים, שאם אדם עובד על עצמו באופן כזה שש שנים, מתקיים בו אחר כך 'ובשביעית יצא לחופשי' מן היצר הרע, שהוא כבר מתייאש ממנו ומניחו לנפשו ולא מתגרה בו כל כך.

ומסופר שגאון עוזינו, רבן של כל בני הגולה רבינו יוסף חיים זיע"א עשה תענית זו, והסתגר בחדרו במשך שש שנים שלא יצא לשום מקום, וישב והגה בתורה יומם וליל בתעניות וסיגופים.

ונביא את הכתוב בספר הקנה, למרות שהם דברים גבוהים מאד המתאימים לצדיקים וחסידים הרוצים להתקרב אליו יתברך, אבל גם לאנשים פשוטים כמונו לפחות טוב לדעת מכך, ולרצות להשתוקק לעשות תשובה כזו, כי לעולם יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, אברהם יצחק ויעקב, והגם שידוע שלא יגיע לדרגתם, מכל מקום חשוב לרצות ולשאוף להגיע למעשיהם, ואפילו שאין לנו רצונות גבוהים כאלו, עדיין אנחנו יכולים לרצות רצונות גבוהים כאלו, וזה לפחות יש לאל ידינו, וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו.

⁷⁵ שער הגלגולים, הקדמה לב, מהר"א הלוי בסוף פרק נה, מספר הגלגולים בסוגריים.

⁷⁶ שער הגלגולים, הקדמה לב, למהר"א הלוי בספר הגלגולים. סוף פרק נה בסוגריים.

⁷⁷ איוב לא, י.

⁷⁸ שער הגלגולים הקדמה לב.

⁷⁹ דברים כד, ו.

⁸⁰ ירמיה ח, יג.

⁸¹ ישעיה א, ל.

וזוהי עצה היעוצה לכל אדם גם הפשוט ביותר, לרצות רצון כזה, לרצות שנרצה דבר כזה, והגם שאין אתנו יודע זו היא ביאה זו היא שיבה,⁸² לפחות להשתוקק ולרצות להיות במעלות צדיקים שכאלה גם טוב.

בפרט שבתקופה שלנו למדונו לאכול טוב, לשותות טוב, לישון טוב, וללמוד ולהתפלל טוב, וזו ההנהגה הנכונה לדורנו, אבל לעתים נוצר מעט בלבול ביחס לעניני עולם הזה כיצד להתייחס אליהם, כי מצד אחד רוצים שנעלה דרגה אחר דרגה, ולא לעלות במעלות בבת אחת בפעם אחת, ומצד שני לפעמים אנחנו מצדיקים את הדרגה בה אנו נמצאים מבלי לתת את הדעת לשאוף ולעלות דרגה קדימה.

ולכן תמיד יש לזכור את הכלל של 'מה ראוי – מה נכון'. כלומר, יש את הרצוי ואת המצוי, לדעת למה לשאוף, ויחד עם זאת לזכור את מגבלות הדרגה בה אנו שורים, וכך ינחנו ה' במעגלי יושר לעלות ולהתעלות בעקביות ובנחישות דרגה אחר דרגה מבלי למעור באמצע.

תשובת אדם הראשון ותשובת הקנה

"ועתה אגיד לך תשובת אדם הראשון, קודם שחטא אכל בשר ושתה יין ושמשו היו מלאכי השרת, ומשחטא הקריב קרבן והתודה על עווננו בפיו, ומאותו שעה עמד בתענית כל ימיו, והנה חשבון תעניית הוא חשבון שנותיו (930), ולא נהנה מכל אשר בעולם רק חרובים ביום וחרובים בלילה וקיתון של מים, וחשבו הקדוש ברוך הוא לתענית, והועילה תפילתו ותעניתו ותשובתו לשכון במלך, הוא דוד המלך עליו השלום, וממלך אל מלך עדיף ממה שיבוא ממלך אל הדיוט.

ואומר לך הרוצה לשוב בתשובה, יתיימש מן העולם ולא ישא ויתן בשום עסק של זה העולם, ויחשוב בלבו כי כל שעה יביאנו המלך אצלו לקחת חשבון מעוונותיו, ולא יאכל בשר ולא שום דבר אשר נשמה בו, ולא ישתה יין וישב בתענית, ויעסוק בתורה יומם ולילה, ויעשה מלחמה עם השינה שלא יאנוס אותו לישן כל הלילה, וימשוך כל מחשבתו אל השם יתברך, ויתחרט על מה שעשה. ואם תבא עבירה לידו, ידיחנה וירחיקנה ממנו, ועיקר אכילתו פת במשקל די חיותו, וירחיק עצמו מחברת העולם ומבשר ומיין ומכל בעלי חי ומדברים היוצאים מכל בעלי חי ומכל מיני ירק ועשב.

זה יעשה ארבעים יום, ומשם ואילך הקדוש ברוך הוא יעזרהו, וילך עד ששה שנים ואז לא יסתפק בשום ספק שהוא בן עולם הבא, אף כי יאכל וישתה אחר הששה שנים, כי כבר עברו ששה שנים כנגד שיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב. ובלבד שיהא זהיר מעבירות הבאים לידו, דע בני שזהו תשובה האמיתית כי קודשא בריך הוא אוהב את האדם להיות מוכנע ומושפל לפניו, ויזכור יום המות בכואו ובצאתו בשכבו ובקומו ובלכתו בדרך, וזה לא אפשר באכילה ובשתיה ובמלבושים נאים, שהתורה אמרה:⁸³ 'וישמן ישורון ויבעט'.

ודע בני שהאכילה והשתיה כולם הם חיצונים והם טובים לנאצלים מחוץ והם שבעים אומות, אבל ישראל הקדושים פנימיים כל מאכלם צריך להיות בקדושה ובטהרה ובדקדוק גדול, וכן הביאות כולם כל הנגררים אחר היצר טובים הם לאומות הבאים מצד היצר.

אבל ישראל טהורים ונקיים כשיבא באשתו יהיה כוונתו למצות אלקיו ויבקש מה' יתברך נפש טהורה ונקיה ויקרה ומזכהו ואת כל העולם כולו, ואין הכונה זו באה מצד אכילה ושתיה ומלבושים נאים רק מצד הכנעה גדולה.

⁸² ראה רמב"ן ויקרא יד, מג.

⁸³ דברים לב, טו.

וראה בני מה עשיתי, הרהרתי בלבי לעשות תשובה, לא ידעתי סדרה, וישבתי בתענית ק"ן ימים בלחם צר ולא עלה בפי כל אותן הימים כי אם לחם שרוי במים מעט מן המעט, ובכל יום ויום שפכתי נפשי אל ה' בתפילתי ובלימודי, ובסוף ק"ן ימים בא אליהו זכור לטוב, ואמר לי, אל תצטער בני יותר, כי הקדוש ברוך הוא קיבל תשובתך. מכל מקום המשך עצמך עד ו' שנים, כי מעתה אלקי אברהם יהיה בעזרך.

וכן עשיתי, ולא הרגשתי כל אותן השנים איך עברו עלי, ואמת כי משם ואילך לא בא לידי שום חטא ועון כי שמרני, וסור מרע בינה, ודעו בני כי הרבה מועיל התענית באדם שאם לא היה מועיל לא היה מצווה הקדוש ברוך הוא להתענות ביום הכפורים, ואין התענית יפה אלא למי שאינו כועס, ואינו גוזל, ואינו חומס, ואינו מביא מריבה, ואינו חושד בחבירו, אלא דן אותו לכף זכות, ואינו מתלוצץ, רק בתורת ה' הוגה יומם ולילה.

וגם לא יאמר האדם מה אעשה עתה עם התשובה, כי עברתי עבירות גדולות והריני לפני ה' כשרץ טמא וכמצורע מוחלט ולא יקבלני הקדוש ברוך הוא, זה אני לוקח עלי בערבות שודאי הקדוש ברוך הוא יקבל תשובתו וימחול כל עונותיו ויעלהו למעלה ממעלת הצדיקים, הוא שאמרו רז"ל, במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד שם".

יהי רצון שנזכה לפחות לרצות להתחיל לצעוד וללכת במעלות צדיקים נשגבים אלו.

דלת או מזוזה

"וְאִם אָמַר יְאֹמֵר הַעֲבֹד אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדֹנָי אֶת אֲשֵׁתִי וְאֶת בְּנֵי לֹא אֶצְא חֲפָשִׁי. וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל הַאֲלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדֵּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אֲזָנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעָבְדוּ לְעַלְמִים".⁸⁴

אפשר לומר על דרך המליצה, ואם אמר יאמר העבד, האדם הרוצה להיות עבד נאמן לאדונו, למלכו של עולם, אמנם אהבתי את אדוני וחפץ אני במצוותיו, אבל מאידך אני אוהב גם את אשתי ואת בני, ורוצה לבלות עמם במנעמי העולם הזה, ומה בכך? לא אצא חופשי! הרי לא בשביל זה אהיה חופשי מכל המצוות.

והקדוש ברוך הוא רוצה שהוא לא יפסח על שתי הסעיפים ויחליט מה הוא רוצה, חיי נצח לעולם הבא או לשקוע בתאוות עולם הזה ומציב בידיו שתי ברירות, או אל הדלת, כלומר, אומר לו החוצה! או אל המזוזה, לקבל עול מלכות שמים בלב שלם. ואם הוא בוחר במזוזה, ושומע באזנו את הבת קול היוצאת כל יום מהר חורב, אזי ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם. זוכה לדרגה הגדולה ביותר, להיות עבד ה' אמיתי.

המשפטים - המשפטים

מתחילת התורה, הפעם הראשונה שמופיעה תיבת 'המשפטים' היא בתחילת הפרשה, "ואלה המשפטים".

תיבה זו מופיעה רק עוד פעם אחת בחומש שמות, והיא בסוף הפרשה בפסוק: "וַיִּבֶא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לְעַם אֶת כָּל דִּבְרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה".

⁸⁴ שמות כא, ה-ו.

בסך הכל בתורה מופיעה תיבה זו בצורה זו 'המשפטים' תשע פעמים. המספר תשע מבטא את מידת האמת, שכן הוא שומר על עצמו בכפולותיו, והדבר מסמל ש"משפטי ה' אמת צדקו יחדו".⁸⁵ שני פסוקים בלבד בכל המקרא פותחים ומסיימים באות ט'. והדבר מפליא שתוכנם דומה, והם מדברי אב ובנו, דוד ושלמה. פסוק בתהלים ופסוק במשלי.

בתהלים:

"טוב איש חונן ומלֵוה יכלֵל דְבָרָיו בְּמִשְׁפָּט".⁸⁶

ובמשלי:

"טוב מַעַט בְּצַדִּיקָה מֵרֵב תְּבוּאוֹת בְּלֹא מִשְׁפָּט".⁸⁷

לא פלא שהפסוקים הפותחים ומסיימים באות ט' הינם מדברים בענין המשפט, שכאמור, צריך להיות משפט אמת.

הפרשה מציינת לשבח שאפילו 'העם', ולא רק בני ישראל, קבלו את המשפטים שנתנו לנו מאת בורא עולם, בשמחה ובאחדות, בקול אחד שאינו משתמע לשני פנים, למרות הקושי שיש בקיומם, כי יש בהם דרישות גדולות מאתנו בכל ההתנהגות שלנו כלפי זולתינו, הן ביחסינו לאב ואם, והן ביחסינו לחברים ואפילו לעבדים. "אֲשֶׁרֵי הָעַם שִׁכְּכָה לוֹ".⁸⁸

ואלה מוסיף

"ואלה" - פל מקום שְׁנַאֲמַר 'ואלה' מוסיף; זֶה בְּחִינַת יוֹסֵף, בְּחִינַת שְׁמִירַת הַבְּרִית, בְּחִינַת צִיּוּת. הַמִּשְׁפָּטִים - זֶה בְּחִינַת 'כְּלוּ זֵרַע אֲמַת', כְּמוֹ שִׁכְּתוּב: ⁸⁹"מִשְׁפָּטֵי ה' אֲמַת", שְׁזוֹכָה לַעֲצַת צַדִּיקִים, לְבַחֲנֵת אֲמַת.

אֲשֶׁר תְּשִׁים לַפְּנִיָּה - בְּחִינַת 'כֹּד אֲתַחֲבֵר בְּה אֲמַת', בְּחִינַת 'הִשְׁוּ אִשָּׁה לְאִישׁ', כִּי אִישׁ וְאִשָּׁה הֵם בְּחִינַת הַתְּחַבְּרוּת אֲמַת וְאַמוֹנָה, וּבְזֶה תְּלוּי הַגְּאֻלָּה.

וְזֶה: 'יְכוּל שִׁיְהִי הַתְּלַמִּידִים לְוַמְדִים וְאֵין מְבִינִים תְּלַמוּד לְוַמְר וְכוּ', עֲרַכְם לַפְּנִיָּהם כְּשֶׁלַּחַן עֲרוּף, זֶה בְּחִינַת הַגְּאֻלָּה, שֶׁלְעֵתִיד יִתְגַּלּוּ כָּל הַחֲכָמוֹת כְּשֶׁלַּחַן עֲרוּף, כְּמוֹ שִׁכְּתוּב: ⁹⁰"כִּי מְלֹאָה הָאָרֶץ דִּעָה".⁹¹

⁸⁵ תהלים יט, י.

⁸⁶ קיב, ה. וזה תוכן דברי הזוהר חלק א דף ס, א: 'אלה תולדות נח' - רבי יהודה פתח, 'טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט', 'טוב איש' - זה הקדוש ברוך הוא, הנקרא 'טוב', כמו שכתוב (שם קמה, ט): 'טוב ה' לכל'... דבר אחר, 'טוב איש' - זה צדיק, שכתוב (ישעיה ג, י): 'אמר צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו', רבי יוסי אמר, זה נח, שכתוב: 'נח איש צדיק', רבי יצחק אמר, זה השבח של שבת שבו פתח טוב, שכתוב (תהלים צב, ב): 'טוב להודות לה', רבי חייא אמר, הכל אחד, וכולם דבר אחד אמרו, וזה עושה תולדות בעולם, תולדות של העולם מי הם? אלו נשמות הצדיקים, שהם רצון מעשיו של הקדוש ברוך הוא. עיין שם עוד בהמשך.

⁸⁷ טז, ח.

⁸⁸ תהלים קמד, טו.

⁸⁹ תהלים יט, י.

⁹⁰ ישעיהו יא, ט.

⁹¹ ליקוטי מוהר"ן מהדורא קמא סימן ז. מובן שאלו מילים הכתובים בשפה מברקית בקודים בלבד, וכדי להבין עומק דבריו יש ללמוד בספרו את תורה ז' כדי להבין את דבריו לאשורם.

מביאורי האריז"ל ב'שער הפסוקים' על הפרשה:

"אם בגפו יבא בגפו יצא".⁹²

ראשי תיבות - 'אם' בגפו 'יבוא' בגפו - הוא אביב, לרמוז, כי בחדש האביב יצאו ישראל מבית עבדים. וזהו: 'בגפו יצא'.⁹³

"מכה איש ומת מות יומת".⁹⁴

ירמוז, על קין שהרג את הבל, הנקרא איש, שהוא משה רבנו עליו השלום. כמו שאמר הכתוב:⁹⁵
"כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ".

ולכן מות יומת ב' פעמים, על ידי משה פעם אחת, כשנתגלגל במצרי. ופעם שנית כשנתגלגל בקרח.⁹⁶

ובהמשך נאמר:⁹⁷ "וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לְיָדוֹ וְשִׁמְתִי לְךָ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוֹס שְׂמָה".

ראשי תיבות: אנה לידו ושמתי לך - אלול, לרמוז כי הקדוש ברוך הוא בחסדו, אנה וזמן חדש אלול, לכל מי שחטא בתוך השנה, שישוב אז בתשובה, ויקבלוהו. ובחדש הזה נאמר:⁹⁸ 'קרוב ה' לכל קוראיו'.

והיה לו לומר: ושמתי לו מקום. אבל ירמוז בזה, למה שאמרו בזוהר,⁹⁹ כי הקדוש ברוך הוא ציוה למשה שיפריש ג' ערי מקלט בעבר הירדן, להיות לו לעצמו למקלט, מן סמא"ל, גואל הדם של המצרי, שהרגו משה.

ועם הקדמה זו יתבארו הפסוקים: 'מכה איש ומת' - הוא משה שהרג את המצרי, הנקרא 'איש מצרי', שאם היה במזיד דינו מות יומת, אמנם כיון שתכלית כונת משה היתה, להועיל לתקן נשמתו על ידי שיהרגוהו בשם המפורש, אם כן בשוגג הרג. וזהו 'ואשר לא צדה' - זה משה, אז 'ושמתי לך מקום', לך - לעצמך, 'אשר ינוס שמה' - ערי מקלט שהכנת.

ומוסיף שם רבי שמואל ויטאל:

ולא תקשה שהיה לו לומר: אשר תנוס שמה, כמו שכתבו 'ושמתי לך'. כי חוזר אל תחלת הפסוק, מה שכתוב שלא לנוכח, 'ואשר לא צדה', להיות כי דין זה נוהג למשה ולאחרים.

ואולי כי גם במקום הזה, נרמז משה רבינו עליו השלום, בראשי תיבות: 'אשר ינוס שמה הוא אי"ש, הנקרא 'כי זה משה האיש', כי הוא עצמו ינוס שמה בערי מקלט כנזכר. גם תיבת שמ"ה, הוא אותיות משה. גם המצר"י בגימטריא משה, לרמוז, כי עתיד היה משה להרוג את המצרי. כי המצרי בגימטריא משה, הוא אחיו, קין אחיו של משה, ומספרו כמספרו.

⁹² שמות כא, ג.

⁹³ שער הפסוקים מזולתו.

⁹⁴ שם יב.

⁹⁵ שמות לב, א.

⁹⁶ שער הפסוקים מזולתו.

⁹⁷ שמות כא, יג.

⁹⁸ תהלים קמה, יח.

⁹⁹ ברעיא מהימנא פרשת משפטים.

ועל פי הפירוש הראשון, שראשי תיבות 'אנה לידו ושמתי לך' הוא אלול, לרמז, כי חדש אלול מוכן לתשובה, והכל צריכים לשוב בתשובה בחדש הזה, אף מי שחטא שלא במתכוין. אם נרצה לקשר הפירוש הזה, גם על משה כאמור, יהיה ביאור הענין כך:

כי הנה נודע שמשה נולד לז' חדשים, ונודע כי בשבעה באדר נולד משה, נמצא, כי הורתו ועיבורו היה באלול, וזהו שאמר הכתוב: 'אנה לידו ושמתי לך', שהוא ראשי תיבות אלול, כלומר, הקדוש ברוך הוא אנה לך כל זה.

אנ"ה - ראשי תיבות את נפש הגר, הוא יתרו שנתגייר על ידי משה, 'והאלהים אנה לידו', שהוא קין אחיו ודאי שגיירהו.

ראשי תיבות: אנה - את נפש הגר, והוא יתרו, 'ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה', שהוא משה, שנס מפני פרעה, בשעה שהרג את המצרי, כמו שאמר הכתוב: ¹⁰⁰ "וַיִּבְרַח מִפְּנֵי פַרְעֹה".

ונביא מדברי האריז"ל ב'ספר הליקוט'ים:

'מִפְּנֵי אִישׁ נְמֹת מוֹת יוֹמֵת' - שתי מיתות, בית דין הורגין אותו ומקרבין מיתתו, כדי שיחזור לזה העולם וימות, כי זאת המיתה אינה ממרקת העון, שסוף סוף אמר 'מות יומת' שני פעמים.

'ואשר לא צדה' - שלא נתכוון להורגו, 'והאלהים אנה לידו' - שהנהרג היה חייב מיתה, התיקון שלו היא באלול, שהשם יתברך מביא אותם בגלגול בזה העולם, ולזה, 'אינה לידו ושמתי לך מקום' - ראשי תיבות אלול. אשר ינוס שמה באלול מביא אותו בגלגול באדם, כדי שיהיה לו מנוחה. וזה שנאמר: 'פן ירדוף גואל הדם' וכו', כי גואל הדם הוא סמא"ל, רודף אחריו, וכשהוא מתגלגל באדם יש לו מנוחה.¹⁰¹

על הדברים הללו הגיה שם מר זקני המקובל האלהי, חכם רבי יהודה פתיא זיע"א, הגהה ארוכה, בה הוא מפרש שהכוונה, שדמיו בו, כיון שגרם לעצמו ליהרג, צריך שימות עוד פעם אחרת, ומאריך להוכיח כי החטא פוגם בשני מקומות, בחלקי הנפש שלו ובעולם העליון. ואם לא חזר בתשובה, צריך לפחות שני גלגולים. אחד לסבול צער ויסורים ומיתה משונה, כדי לתקן חלקי הנפש שלו שפגם, ואחר כדי לתקן פגם העולמות. ולכן כתב האריז"ל שאחרי שמתגלגל בדומם צומח חי מדבר, יתגלגל באדם ממש,¹⁰² והוא כאמור לתקון העולמות.

והתשובה, אם היא עם התיקונים שסידר האריז"ל, מועילה להנצל מגלגול הראשון, ואם היא תשובה פשוטה, היסורים צריכים לבוא או בעולם הזה, או בגיהנם או יתגלגל. אבל לפגם תיקון העולמות צריך את היחודים שתיקן האריז"ל בכוונת התעניות. ואם אינו יכול לעסוק ביחודים, יעסוק בתורה ובמצוות תדיר, ביראה ואהבה שלא על מנת לקבל פרס, ויועיל לו במקום היחודים.

ועיין בדבריו שמוכיח שצריך תיקון לפי מספר הפעמים ששנה בעברה, ולא כסברת הגאון רבינו יוסף חיים זיע"א, שדי בתקון אחד בלבד.

שלשה שותפים באדם

"וּמְקַלְל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמֵת".¹⁰³

¹⁰⁰ שמות ב, טו.

¹⁰¹ נכתב בסופו: כן מצאתי משם הרב זלה"ה.

¹⁰² לכאורה 'מדבר' הוא גם כן אדם ממש.

¹⁰³ שמות כא, יז.

התורה מדברת על כל ההורים גם כאשר פשעו בילדם ופגעו בו, ואפילו לא רצו בו וזרקוהו. יש לשאול מדוע החמירה התורה כל כך על מקלל הוריו, גם אם מדובר בהורים שפשעו בילדם, לא רצו בו וזרקוהו.

ופירש אדוני אבי מורי ורבי, הגאון רבי עזרא בצרי שליט"א, שיש באדם ג' שותפים, הקדוש ברוך הוא, אביו ואמו. וכאשר מקלל אביו או אמו כאלו קילל גם השותף השלישי.

ויש סמך לדבריו מדברי ה'חזקוני'.

'החזקוני' שואל מדוע מכה אביו, נדון בחנק הקל, ומקלל - בסקילה?

ומבאר, לפי שקללה שייכת אפילו לגבי מעלה, וכבוד אב ואם הוקש לכבוד הקדוש ברוך הוא, אבל מכה לא שייך גבי הקדוש ברוך הוא. כמו ששנו רבותינו בקדושין, נאמר: 'מקלל אביו ואמו מות יומת' ונאמר: 'איש איש כי יקלל אלהיו...', השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת הקדוש ברוך הוא, ובהכאה ודאי אי אפשר, וכן הדין מפני ששלשתן שותפים.

פרשת שומרים - שלוש דרגות בשמירה כפי טעמי המקרא

בפרשה¹⁰⁴, אנו לומדים על ארבעת השומרים. הפרשה הראשונה עוסקת בשומר חינם:¹⁰⁵

"כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אֶו־כֶּלִים לְשֹׁמֵר וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצָא הַגָּנֵב יִשְׁלַם שְׁנַיִם."

יש כאן רמז נפלא לטיב השמירה, בטעם שיש על תיבת 'לשמור', הטעם הוא זקף קטון.

בהמשך אנו קוראים על שומר שכר:¹⁰⁶ "כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמֹר או־שׂוֹר או־שֶׂה וְכָל־בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר". וכאן הטעם על תיבת 'לשמור' הוא באתנחתא.

ובהמשך בפרשת שואל נאמר:¹⁰⁷ "וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רְעֵהוּ וְנִשְׁבַּר או־מֵת בְּעֲלֵיו אִין־עֲמֹ שְׁלָם יִשְׁלָם". והטעם על תיבת "איש" הוא תביר.

ההסבר לכך הוא שיש שלוש דרגות של שמירה. שומר חינם בדרגה פחותה, שהוא בבחינת 'זקף קטון' כלפי השמירה, אינו יוצא מגדרו באופן מיוחד, אלא זוקף עצמו לשמור שמירה קטנה.

שומר שכר בדרגה בינונית, הוא עושה 'אתנחתא' מדברים אחרים, ומתמסר יותר לשמירה.

ואילו שואל, שומר על החפץ בדרגה גבוהה יותר, הוא נזהר החפץ לא ישבר, כי הוא במצב שברירי שאפילו על אונס יתחייב. ולזה רומז הטעם 'תביר'.

לכן בשומר חינם כתוב ששבועתו מגעת 'עד האלהים', ואילו בשומר שכר המתחייב גם בגניבה ואבידה,¹⁰⁸ כתוב: 'שבועת ה' תהיה בין שניהם' - שעליו להשבע על עוד דברים שלא היו.

¹⁰⁴ דברים אלו נכתבו בכ"ה בשבט התשע"ח. אותם הכין ודרש, בני יקירי, כה"ר שלום יעקב בצרי הי"ו כשלמד בישיבה הקטנה 'אמרי משה', בשבת מיוחדת לפני צוות הרבנים והתלמידים. המסכת הנלמדת אז היתה בבא מציעא, ולכן דרש על דין ארבעה שומרים.

לאחר אמירת הדבר תורה זה הוא סיים: הדברים אמורים כלפינו כתלמידים, וגם כלפי צוות הישיבה שאנו זוכים להסתופף בצילה, שהרבנים אינם מרגישים כלפינו חובה רק כמו שומר חינם, ואף לא רק כמו שומר שכר, אלא כמו שואל שכל הנאה שלו, שיש להם רוב נחת והנאה מאתנו כשאנחנו לומדים טוב, שכן הם מייחלים תמיד להצלחתנו שנוכה לעלות ולהתעלות, ולהטיב ולהעניק לנו מכל הטוב - אין טוב אלא תורה.

¹⁰⁵ שמות כב, ו.

¹⁰⁶ שם ט.

¹⁰⁷ שם יג.

¹⁰⁸ וישנה שיטת ראשונים בבבא מציעא צו, ב שאף על אונס חייב.

אפשר לומר על דרך הרמז, שגם בין לומדי התורה ישנם שלוש דרגות:

יש השומר על התורה כמו שומר חנם, בבחינת 'זקף קטון' שמשתדל להזדקף ללמוד כשיכול.
יש מי שלומד בדרגה גבוהה יותר, הוא עושה 'אתנחתא' מכל ענייני החולין, ומתמסר יותר ללימוד.
ויש הממית עצמו עליה ושובר את כל רצונותיו האחרים כטעם ה'תביר'. מרגיש הוא כל שעה
שהיא יקרה, ושהוא במצב שברירי, שלא יאבד מה שלמד, שכן דברי תורה קשים לקנותם ככלי
זכוכית יקרה, וקל לאבדם ככלי זכוכית, ולבו נשבר בקרבן על כל דקה שלא תלך לבטלה, וירא
וחרד על דברי תורה. והוא הזוכה לקנין אמיתי בתורה.¹⁰⁹

אם כסף תלוה – רשות או חובה?

אם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֶשֶׁה לֹא תִשְׁימוּן עָלָיו נְשֶׁךְ.¹¹⁰

בחז"ל:¹¹¹ רבי ישמעאל אומר, כל 'אם' 'ואם' שבתורה רשות, חוץ משלושה, 'ואם תקריב מנחת
בכורים' - חובה. או אינו אלא רשות? תלמוד לומר, 'תקריב את מנחת בכורייך' - חובה ולא רשות.
כיצד בו, 'אם כסף תלוה את עמי' - חובה. או אינו אלא רשות? תלמוד לומר 'העבט תעביטנו',
חובה ולא רשות. 'ואם מזבח אבנים' - חובה, או אינו אלא רשות? תלמוד לומר 'אבנים שלמות
תבנה' - חובה ולא רשות.

וצריך טעם מדוע לפעמים התורה כותבת 'כאשר' - בלשון 'אם'.

והרמב"ם פירש בהלואה, משום שעד שאינו מבקש ממך, אינך מחויב.

ואפשר לפרש שהתורה כתבה מצוה זו בלשון התניה, שפעמים שאסור להלוות לאדם, כאשר
רואים שאינו מתנהל נכון עם כספו. ועל כן אומרת התורה, אם המצב מחייב באמת להלוות לו,
תלוה לו, אבל תבדוק, כי לא תמיד ראוי להלוות. יש הלווים בלי לדעת כיצד ומהיכן יחזירו, ויש
הלווים למטרות שאינם ראויות, ו"כֹּל עָרוֹם יַעֲשֶׂה בְדַעַת".¹¹²

וצריך טעם לשני המקומות האחרים 'ואם מזבח אבנים' ובכורים.

מנין הפסוקים

השבת קוראים שתי פרשות מלבד פרשת שקלים. כיצד יתכן הדבר?

¹⁰⁹ בספר 'קהלת יעקב' - ערך שו, הביא דרש נאה על ד' שומרים מהשל"ה, שהם כנגד הארבעה בנים שדברה
תורה, שומר חנם - חנם, שומר שכר על מנת לקבל פרס, בחינת תם, בחינת יעקב שהיה שומר שכר אצל לבן, שומר
- על מנת שיחיו בניו, בגמר בלבו הן יחיה הן לא - כשומר חנם, כרבי מאיר הסובר שהשומר דינו כשומר חנם, ואם
לא גמר בלבו - כשומר שכר, שואל הוא בחינת רשע שכל הנאה שלו, 'הרוג בקר ושחוט צאן'. ובחינת שאינו יודע
לשואל, כבחינת נח, שלא ידע לשאול ולבקש על דור המבול, ועבד על מנת שיחיו בניו בתיבה, ושומר חנם העובד
שלא על מנת לקבל פרס, הוא בחינת אברהם.

¹¹⁰ שמות כב, כד.

¹¹¹ מכילתא פרשה זו נזקין יט, ומובא בילקוט שמעוני שמות - פרק כ - רמז שו. ומרש"י בראש השנה ג, א משמע
שיש עוד מקומות נוספים, שכתב:

"שמצינו בכמה מקומות 'אם' משמש לשון 'כאשר' ולשון 'אשר', כמו 'ואם יהיה היובל' (במדבר לו) שהרי בודאי
יהיה, 'ואם תקריב מנחת בכורים' (ויקרא ב) הרי זה וכאשר תקריב, שהרי חובה הוא, וכן 'אם כסף תלוה' (שמות
כב), 'אם יבלענו ממקומו' (איוב ח) המדבר בשלוח רשעים".

¹¹² משלי יג, טז.

ננסה להשיב על כך על פי מנין הפסוקים שבפרשה.

בסוף הפרשה מצויין בחומשים שיש בפרשה קי"ח פסוקים, וסימנך: חננ"י,¹¹³ או: עזיאל.¹¹⁴

ויש נתנו סימן למילה המופיעה חמש פעמים בלבד בתורה ורק בפרשתנו, תיבת 'בעליו' שהיא בגימטריה קי"ח. ובנ"ך תיבה זו מופיעה עוד חמש פעמים בלבד, וביחד עם אותיות השימוש עוד חמש פעמים בלבד.

אגב, יש לזכור שיש שלוש מילים בפרשה שצורתם כצורת רבים והכונה לאחד בלבד. אלהים – הכונה לדיין,¹¹⁵ אדניו – אדון העבד, בלשון חשיבות. ובעליו, 'בעל' דבר נקרא בעלים בלשון חשיבות.

אפשר להוסיף על הסימן, שיש בפרשה קי"ח פסוקים, הגדושים במצוות חוקים ומשפטים, כמנין: "וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרֹתֵיוֹ."¹¹⁶

וכתב הרוקח: מפסוק: 'ואלה המשפטים' עד פסוק:¹¹⁷ 'לא תטה משפט', ע"ג פסוקים, (בכתב יד שוקן: ע"א פסוקים כנגד ע"א סנהדרין ואם תשים הב' פסוקים עמהם יהיו ע"ג) כנגדם ע"ג פרקים בסדר ישועות¹¹⁸ כמנין חכמ"ה, שהרוצה שיחכים, יעסוק בדיני ממונות.¹¹⁹

האם כוונת הרוקח שהפרשה מסתיימת בפסוק זה?

לא מסתבר, וצריך עיון מה ראה למנות את מספר הפסוקים עד פסוק זה.

---

¹¹³ כמנהג לתת סימן משמות אישים ידועים מהמקרא. ויש במקרא לפחות ארבעה אישים שנקראו בשם זה. ראה (מלכים א טז, א): "וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יְהוֹאָכָן בֶּן יְחִזְקִיָּהוּ עַל בְּעֹשֶׂא לְאָמֵר". ושם גם בפסוק ז. וכן בדברי הימים א כה, ד מבני הימן המשוררים בבית המקדש בימי דוד, ראש המשמרת הי"ח. ויתכן ששם זה כקיצור מהשם חנניה. וראה עוד כוהנים בימי עזרא ואחי נחמיה.

¹¹⁴ שמות ו, יח: "וּבְנֵי קֵהֶת עֲמָרָם וַיִּצְהָר וַחֲבֵרוֹן וְעִזִּיאֵל". ויש עוד בדברי הימים א ז, ז מבני בלע בן בנימין, ועוד. ושם זה תמיד כתוב במקרא חסר בלי ו'.

¹¹⁵ שמות כב, כז: "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל". פירש רש"י הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין. ותפס כשתי השיטות במכילתא של רבי עקיבא ורבי ישמעאל הגם שחולקים, ופירש השפתי חכמים משם נחלת יעקב, משום שאלהים צורת רבים, סובל שתי המשמעויות. ובמדרש ילמדנו, מובא בתורה שלמה על הפסוק, שלושה נקראו בשם הזה, הקדוש ברוך הוא שנאמר 'בראשית ברא אלהים', עבודה זרה נקראת אלהים שנאמר 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, דיין נקרא אלהים שנאמר 'אלהים לא תקלל', בזמן שהדיין דן כראוי, הוא כאלהים של מעלה, מה הקדוש ברוך בצדק ובמשפט וכו', ובזמן שמטה משפט וכו' הוא כעבודה זרה, מה עבודה זרה כלה מן העולם, שנאמר (ישעיה כ, יח) 'והאלילים כליל יחלוף', אף הוא כלה מ העולם.

וכן בשמות כב, ח: 'עַד הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשָׁעוּ אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנֵיהֶם לְרַעְיוֹ'. וכן בתחילת הפרשה שמות כא, ו: 'וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדָּלָת אוּ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אֲזָנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעָבְדוּ לְעֵלָם'. האבן עזרא מפרש כאן 'אלהים' – כיון שמקיימים הדיינים משפט אלקים בארץ לכן נקראו אלהים. והרמב"ן כתב, שהאלהים יהיה עמהם בדבר המשפט כמו שכתוב 'אלהים ניצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט'. ובמדרש שמות רבה ל, כד: בשעה שהדיין יושב ודן באמת, כביכול מניח הקדוש ברוך הוא שמי השמים ומשרה שכנינו בצדו, שנאמר (שופטים ב, יח): 'כי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט'. וצריך עיון לפי זה אם הוא חול או קודש.

יש עוד מילה נוספת שנשמעת כצורת רבים והיא ביחיד, 'וישתחוו', שכאשר היא בצורת רבים היא עם ו' נוספת 'וישתחוו'.

¹¹⁶ שמות יח, טז.

¹¹⁷ שמות כג, ו.

¹¹⁸ סדר נזיקין. עיין שבת לא, א שדרשו על הפסוק: 'והיה אמנות עתך חוסן ישועות חכמה' גו'. ועיין תקוני הזוהר ה, א.

¹¹⁹ בבא בתרא קעה, ב.

אמנם יש דעות שהפרשה מחולקת לשתיים, עד פרשת: ¹²⁰ "אם כִּסְף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי", ומשם עד סוף הפרשה היא פרשה בפני עצמה.

וכך היא מחולקת בסדר המצוות בספר החינוך. שכתב: ¹²¹ בפרשת משפטים יש שש עשרה מצוות עשה, ושמונה לא תעשה. ¹²² והוא מנין המצוות עד פרשת 'אם כסף'.

ולכן כתב ה'מגלה עמוקות', שיש כ"ד מצוות בפרשה זו, וסימנך: ¹²³ 'דרשוני וחי"ו'. ח-יו, ח' מצוות לא תעשה י"ו מצוות עשה. ¹²⁴

ואף על פי שאמרו במדרש: ¹²⁵

רבי יודן בשם רבי שמעון בן יוחאי אמר, ג' פרשיות הכתיב לנו משה רבינו בתורה, וכל אחת ואחת מהן יש בה מששים ששים מצוות. ואלו הן, פרשת פסחים, ופרשת נזיקין (הכוונה לפרשת משפטים) ופרשת קדושים. רבי לוי בשם רבי שילא דכפר תמרתא אמר, משבעים שבעים, אמר רבי תנחומא, ואינם חולקים, מי שהחשיב פרשת פסחים ע' - כלל עמה פרשת תפילין, ומי שהחשיב פרשת נזיקין ע' - כלל עמה פרשת שמיטה, ומי שהחשיב פרשת קדושים ע' - כלל עמה פרשת עריות.

(ויש דיון רחב במפרשים כיצד להסביר את דברי המדרש. יש שביארו שהכוונה למספר הפסוקים שיש בהם את המצוות, ¹²⁶ ויש פירשו שנמנו גם המצוות השייכות לאותן הפרשיות, ויש אמרו שכל מצוה נחלקת לכמה נושאים פרטיים בה). ¹²⁷

ומכל מקום אומר ה'מגלה עמוקות' - הכל אמת. ויש גם כן בכ"ד ראשי אברים יוצא העבד, ¹²⁸ וכן גם כן כ"ד אבות נזיקין, ¹²⁹ האמורים בפרשה זו. והסוד: ¹³⁰ 'וְשִׁמְתִי פְּדָד שְׁמִשְׁתִּיף', שיש בירושלים של מעלה כ"ד שערים כנגד כ"ד שערים של מטה.

¹²⁰ שמות כב, כד.

¹²¹ מצוה מב.

¹²² ובמצוה סו בחינוך ציינו על כך: "רבינו, וכן רבינו בחיי חילקו את פרשת משפטים לשתיים כמנהג ברצלונה ושאר קהילות, וכן נהגו עד ימינו באלג'יר ותוניס, אשר בשנים שקביעותם הח"א הש"ג שבהן בחורף כ"ט שבתות ועד טהרות כ"ח סדרים, וכדי לקיים הסימן 'סגרו ופסחו', דהיינו שלעולם בשנה מעוברת קורין מצורע, שתרגומו סגירו, לפני פסח, הוסיפו פרשת 'אם כסף', והפטרותה בירמיה: 'הנה ימים באים' עד 'ולא יהרס עוד לעולם', ומדלג וקורא 'כה אמר ה' עוד ישמע' עד 'ה' צדקנו'.

ואולי מנהגו שבקביעות נדירות אלו קורין פרשת 'אחרי' בשבת הגדול, והסימן 'קרב ופסח', דהיינו אחר שפתיחתה 'בקרבתם', או פטר ופסח. ראה בענין זה בשלחן ערוך אורח חיים תכד, ד מנהגי מהרא"ק ניסן אורחות חיים קריאת התורה ס"א וס"ג לוח חבור הסדרים שבסוף האבודרהם, ובספר השלחן לרבי חייא מברצלונה תלמיד הרשב"א בסדר ההפטרות".

ועיין עוד במאמרו של הגרי"ח סופר שליט"א, בענין סך פרשיות חומש שמות בקובץ 'בית אהרן וישראל' גליון ה (קלא) שגם האברבנאל כתב שבחומש שמות יש שתיים עשרה פרשיות, והקשה על כך מהר"י פלאג'י, ועל פי זה ישב הכל. ומי שמחלק את הפרשה לשתיים, מחשיב את ויקהל פקודי לאחת, כי כולה עוסקת בענין אחד של בניית המשכן.

¹²³ עמוס ה, ד.

¹²⁴ ואף על פי שיש במדרש בפרשה זו מי שאומר שיש ששים מצוות ויש מי שאומר שיש שבעים מצוות, ובחינוך כתוב מ'אם כסף' יש בה שבע מצוות עשה ועשרים ושתים מצוות לא תעשה.

¹²⁵ ויקרא רבה פרשה כד פסקה ה.

¹²⁶ ראה הערות למדרש רבה.

¹²⁷ מחזור ועלדהיים, ליל ראשון פסח. כמו שציין העץ יוסף והרד"ל.

¹²⁸ קדושין כה, א.

¹²⁹ בבא קמא ד, ב.

¹³⁰ ישעיה נד, יב.

ויש כ"ד אותיות בפסוק הראשון של הפרשה, ששקול המשפט ככ"ד ספרים, וכן החותם של הפסוק פתח בו' ומסיים במם סתומה שהיא באי"ק בכ"ר ת"ר,¹³¹ וכשתצרף ה' תיבות הפסוק עם התחלת הפסוק ו' עם סוף ת"ר הרי תור"ה, ששקול המשפט ככל התורה.

גם כ"ד אותיות שבפסוק רומזים על כ"ד מיני הטומאה בשעה שחטאה חוה באות ה' של חט"ה שקצצה בכ"ב אותיות התורה, והפרידה את האות ה' מ'חטה', ונשתייר ח"ט, ובקבלת התורה קבלנו את הלוחות ה' מול ה', בה' קולות שנתנה התורה, בכ"ד ספרים פסקה זוהמת הנחש, לכן ו' של 'ואלה' מוסיף על הראשונים שניתנו בסניני שפסקה אז הזוהמה, וכן בענין המשפט, 'וְעַד מְלֶךְ מִשְׁפָּט אָהָב'¹³² ונתקן העולם מעקמומית הנחש שהטיל כ"ד מיני טומאה, בזה:¹³³ 'אַתָּה פּוֹנֵנֵת מִיִּשְׂרָאֵל'.

אתודה נא

1. "וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ".¹³⁴

פירש אבן עזרא: וכי יגוף - אמר בן זוטא, כי 'רעהו' תואר לשור, ולא ראה כי 'שור איש' סמוך הוא. וכן הוא 'שור רעהו' ואין לשור ריע רק בן זוטא לבדו". מה הכוונה?

תשובה: הוא משוה אותו לבהמה. בן זוטא היה קראי, ולכן זכה לתגובה כה חריפה.

מספרים שעם הארץ אחד קרא את הפסוק:¹³⁵ 'אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה'' ושאל איך יכול להיות אדם שהוא גם בהמה? השיבו חברו, הוא שהכתוב אומר, אדם שהוא בהמה רק ה' יוכל להושיעו.

בן זוטא (או בן זיטא) היה פרשן מקרא קראי בן המאה העשירית. עיקר המידע עליו נובע מאזכורו בפירושו לתורה של רבי אברהם אבן עזרא, השולל בחריפות את פרשנותו. מתעודות הגניזה הקהירית מוכר חכם קראי בשם בן עטא, ויש הסבורים שזהו שמו המקורי, ונתכנה "בן זוטא" ככינוי גנאי.

הוא התוכח עם רב סעדיה גאון פנים אל פנים, וגם נתפלמס בכתב, ושלושה חיבורים חיבר: 'איגרת לעיר', 'ספר השגות על רס"ג' ו'עשר שאלות בעניין הנחש'. גם נקט בגישה הרציונליסטית להבנת המקרא, עד כדי הוצאת דברים מידי פשוטם, דבר המכונה בפי חסידי המועתזילה "תאויל".

רבי אברהם אבן עזרא מבקר את כישוריו הפרשניים הדלים לדעתו של בן זוטא בחרוז הבא:¹³⁶

"כאשר עשה בן זוטא,

שבכל פירושו יחטא".

¹³¹ סדר אי"ק בכ"ר הוא שמסדרים את האותיות בשלוש קבוצות, יחידות - מא' עד ט', עשרות - מי' עד צ', מאות - מק' עד פ', עם האותיות הסופיות כמנפ"ץ, וכך לאחר ת-400, כ-500, ס-600, נ-700, ה-800, פ-900, ושוב הא - אלף.

¹³² תהלים צט, ד.

¹³³ שם המשך הפסוק.

¹³⁴ שמות כא, לה.

¹³⁵ תהלים לו, ז.

¹³⁶ הקדמה לפירוש הארוך לתורה, הדרך השנייה.

על פירושו של בן זוטא לפסוק: ¹³⁷ 'ולא תעלה במעלת על מזבחי, אשר לא תגלה ערותך עליו' כתב אבן עזרא בחריזה שנונה:

"והנה חשב בן זוטא לעלות בסולם חכמה בהבליו

ונגלתה ערוותו עליו

וככה יקרה לכל מין

אשר בדברי קדמונינו לא יאמין".

בפירושו לפסוק: ¹³⁸ "עין תחת עין, שן תחת שן" מביא אבן עזרא ויכוח ארוך בין רב סעדיה גאון לבין בן זוטא. זהו ויכוח אופייני בין רבני לקראי, שבו הקראי שולל את התורה שבעל פה:

אמר רב סעדיה: לא נוכל לפרש זה הפסוק כמשמעו. כי אם אדם הכה עין חברו וסרה שלישיית אור עיניו, איך ייתכן שיוכה מכה כזאת בלי תוספת ומגרעת? אולי יחשיך אור עינו כולו. ויותר קשה הכוויה והפצע והחבורה, כי אם היו במקום מסוכן אולי ימות, ואין הדעת סובלת.

אמר לו בן זוטא: והלוא כתוב במקום אחר: 'כאשר יתן מום באדם כן יינתן בו'? והגאון השיב לו: יש לנו ב"ת תחת על. והנה טעמו 'כן יינתן עליו' - עונש, ובן זוטא השיב לו: 'כאשר עשה כן יעשה לו'. והגאון השיב: הנה שמשון אמר 'כאשר עשו לי כן עשיתי להם', ושמשון לא לקח נשותיהם ונתנם לאחרים, רק גמולם השיב להם. ובן זוטא השיב: אם היה המכה עני מה יהיה עונשו? והגאון השיב: אם עיוור יעוור עין, פיקח מה יעשה לו? כי העני ייתכן שיעשיר וישלם. רק העיוור לא יוכל לשלם לעולם.

והכלל, לא נוכל לפרש על דרך מצוות התורה פירוש שלם, אם לא נסמוך על דברי חכמינו זכרונם לברכה. כי כאשר קיבלנו התורה מן האבות, כן קיבלנו תורה שבעל פה, אין הפרש ביניהם.

והנה יהיה פירוש 'עין תחת עין' ראוי להיותו עינו תחת עינו, אם לא יתן כופרו. ואמר הגאון: כי יש שן שהעונש שלו מעט, אם יהיה המוכה נער. כי אם יכרת עוד יחליף. והזכיר היד, כי היא בעלת מלאכה. והזכיר הרגל, שהוא יותר קשה מהיד. כי לא יוכל אדם ללכת ברגל אחת.

ולפי דעתי, כי הזכיר אלה האיברים על ההווה ברוב. כי כאשר יכה אדם חברו, או יכנו בעין שהוא עומד כנגדו, או בפה שעומד כנגדו וישבור שניו, או ביד שבה ילחם, או יגן בעד פניו, או ברגל בכורחו מפניו. ¹³⁹

2. מנין שיש לתובע לדון בעירו של הנתבע?

שנאמר: ¹⁴⁰ 'ויאמר פרעה אל יוסף אמר אל אחיך זאת עשו טענו (את) בעירכם'...

¹³⁷ שמות כ, כב.

¹³⁸ שמות כא, כד.

¹³⁹ אזכור נוסף של בן זוטא מופיע בפירושו של רבי יהודה אבן בלעם לפסוק ביחזקאל יח, ו. בפירוש זה מוצג בן זוטא כמי שחולק על פירושו של הקראי ענן בן דוד. ובענין 'עין תחת עין' ידוע מה שהקשו על המורה נבוכים, וכבר תירצו שכוונתו לראוי להיות בכוונת הפסוקים לולי דברי התלמוד בהנהגה למעשה. ועיין בשלחן ערוך חושן משפט סימן תכ סעיף טז, ובסמ"ע שם דיבור המתחיל אם גזר המלך. וידוע מהגר"א שהאותיות שתחת תיבת 'עין' הן 'כסף'.

¹⁴⁰ בראשית מה, יז.

3. מנין שלכל גנב יש תירוץ מדוע גונב?
שנאמר: ¹⁴¹ 'אם ראיך גנב ותריך עמו'...

4. מנין שעל הנפקד לשמור כסף בבנק ולא בביתו?
שנאמר: ¹⁴² 'ולא תשים דמים בביתך'...

5. מסופר, כי האבן עזרא הציל את חייו וחיי תלמידיו בזכות פתרון שמצא לבעיית יוספוס הכללית.

בעיית יוספוס היא חידה בקומבינטוריקה שלה גרסאות אחדות. החידה קרויה על שמו של יוספוס פלביוס (יוסף בן מתתיהו), שעל-פי המסופר בספרו 'תולדות מלחמת היהודים עם הרומאים', בזכות פתרון חידה זו, הוא היה אחד משני הניצולים היחידים מבין 41 לוחמים יהודים שנלכדו במערה על ידי הרומאים. חבריו בחרו להתאבד ולא ליפול בשבי, ולכן הסתדרו במעגל, כך שכל לוחם שני במעגל יתאבד, עד למות כולם. יוספוס לא התלהב מהרעיון שנגזר עליו למות, ולכן חישב היכן במעגל עליו לעמוד כך שיהיה האחרון ברשימה.

ישנה גרסה אחרת של החידה: בספינה נמצאים 15 'טובים' ו-15 'רעים', ועקב סופה יש להשליך 15 נוסעים לים. יש לסדר את 30 הנוסעים במעגל, כך שאם שולפים כל אדם תשיעי מהמעגל ומשליכים אותו לים, יינצלו חייהם של כל הנוסעים ה'טובים'. על-פי האגדה פתר רבי אברהם אבן עזרא חידה זו, ובכך הציל את חייו וחיי תלמידיו.

גרסה נוספת: לאיכר עשיר היו 30 ילדים, 15 מתוכם מאשתו הראשונה, שנפטרה, ו-15 מאשתו השנייה. האשה השנייה רצתה שבנה הבכור יירש את הנחלה, ולכן פנתה לבעלה בהצעה לסדר את 30 הילדים במעגל, להתחיל בספירה מאחד מהם, ולהוציא מהמעגל כל ילד תשיעי, עד שישאר רק ילד אחד, והוא יהיה היורש. זמן מה לאחר התחלת התהליך האיכר שם לב שכל 14 הילדים שהוצאו עד לאותו שלב הם ילדיה של אשתו הראשונה. הוא שם לב שהבא בתור לצאת הוא הילד האחרון מאשתו הראשונה, ולכן עצר את התהליך והציע שיהפכו את כיוון הספירה, החל מאותו ילד. האשה, שנדרשה להחליטה מהירה, העריכה שההסתברות לבחירת יורש שהוא פרי בטנה הוא 15 ל-16, ולכן קיבלה את ההצעה. מי נבחר להיות היורש? ¹⁴³

ובנוסף אחר מקובץ חכמת הראב"ע ב':

פעם אחת עבר ארחות ימים, והיו עמו חמשה עשר מתלמידיו, וכן חמשה עשר אנשים ריקים ופוחזים, סך הכל שלשים איש. ויהי היום וה' הטיל רוח סערה גדולה והאניה חשבה להשבר, ויצו רב החובל להשליך את חצי העם אשר בספינה אל הים להקל מעליהם, וירא החכם הראב"ע כי כן, ויאמר טוב הדבר אשר דברת לעשות, כי טוב שנמות חצינו משנמות כלנו, וזה הדבר אשר נעשה, נפילה גורלות מי ומי ההולכים לטבוע בים, וזה דבר הגורל אשר נעשה, יעמדו כל השלשים

¹⁴¹ תהלים פרק נ, יח.

¹⁴² דברים כב, ח.

¹⁴³ הנוסח הכללי של בעיה זו הוא: n אנשים עומדים במעגל, ונתון מספר טבעי m , כך ש: $1 < n < m$. מתחילים עם אדם כלשהו במעגל, ומוציאים מהמעגל כל אדם m . תהליך זה נמשך עד שנותר אדם אחד בלבד. סדר ההוצאות של האנשים נותן את תמורת יוספוס (Josephus permutation), ויש לחשב תמורה זו. דוגמה: במעגל שבעה אנשים, ומוציאים כל אדם שלישי. סדר ההוצאה הוא, משמאל לימין: $\{3, 6, 2, 7, 5, 1, 4\}$.

הבעיה התגלגלה גם לפתחם של העוסקים במדעי המחשב, כדוגמה לאלגוריתם, לפתרון הנאיבי יש סיבוכיות זמן ריצה ליניארית, אך ישנם אלגוריתמים הפותרים זאת בזמני ריצה נמוכים יותר.

איש בשורה אחת, ונתחיל לספור מן הראשון עד התשיעי, ואותו התשיעי יושלך בים, וכן נחזור חלילה עד שכל מי אשר ילכד במספר התשיעי יושלך בים.

וייטב הדבר בעיני האנשים, ויאמרו אל הראב"ע כן תעשה כאשר דברת. ויקם ויסדר השורה בחכמתו הנפלאה, באופן שמספר התשיעי נלכד אחד מן הריקים, עד שתמו כלם מן הספינה, והתלמידים יצאו נקיים.

וזה הסדר אשר סדרם: בראשונה העמיד ד' תלמידים ואחר כך ה' ריקים, וב' תלמידים וריק אחד, וג' תלמידים וריק אחד, ותלמיד אחד וב' ריקים, וב' תלמידים וג' ריקים, ותלמיד אחד וב' ריקים, וב' תלמידים וריק אחד.

וזה סימן עליהם בראשי תיבות:

דְּרוֹשׁ הַחֲכָמוֹת / בְּאֶשֶׁר אֶטוֹמוֹת

גְּלוּיִים אֶלֶּה אֶטוֹמוֹת / בְּעֶרְכֵי בְּנֵינִים

גְּזִית אֶבְנִים / בְּדַבְּרֵי אֶחָרוֹנִים.

שיר מרובע מפי הראב"ע:

כָּל אוֹן וְרַע / לְצַדִּיק לֹא אִירַע

הַתְּחִל כְּנוֹשֵׁעַ / וְסִיִּים כְּרָשָׁע

הִסֵּב כְּתֹשֵׁעַ / וַיֵּצֵא הָרָשָׁע.

מקאם השבת

השבת מנגנים במקאם צבא המביע כיסופין ורצון וכזכר לדם הברית.

יש מנגנים בפרשת משפטים במקאם ראשט גם בו כשחל שבת שקלים, אבל אם חל בו ראש חודש מנגנים במקאם ביאת.

ממצרים – כנגינת השיר 'שבתי שבת' לסיום ימי השובבי"ם.